

Mr. sc. Dražen Škrtić*

MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI KOJIMA SE UREĐUJE POLICIJSKA UPORABA SREDSTAVA PRISILE I OPĆA NAZNAKA NEKIH POREDBENIH PROPISA

Nacionalni propisi uporabu sredstva prisile propisuju u rasponu od gotovo neograničene ovlasti na uporabu sredstava prisile, uključujući i vatreno oružje, do krajnje restriktivnih propisa kojima se uporaba sredstva prisile ograničava na krajnju nuždu i nužnu obranu, pa čak i uže od toga. Standardi o uporabi sredstava prisile koje su postavili Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe određuju minimum ograničenja uporabe sredstva prisile u suvremenom demokratskom društvu prihvatljiv za sve demokratske države. Iz analize nekih zakona o policiji zemalja članica Vijeća Europe, uzimajući u obzir postojanje različitih policijskih struktura i sredstava za organizaciju policije, može se zaključiti da su zakoni o policiji dijela tranzicijskih država zadržali tradicionalnu formu, ali su u odredbe o uporabi sile, prvenstveno vatrenog oružja, na odgovarajući način implementirane odredbe Europske konvencije o ljudskim pravima s pratećim instrumentima. Odredbe o uporabi sile u hrvatskom zakonu o policiji ne mogu se svrstati u tu skupinu zakona. Odredbe o uporabi sredstava prisile i vatrenog oružja nisu mijenjane pa je nužno sustavno i temeljito uređenje uporabe sredstava prisile, posebno uporabe vatrenog oružja.

1. UVOD

Glavni ciljevi policije u demokratskom društvu upravljanom vladavinom prava jesu održavanje javnog mira, zakona i reda u društvu, zaštita i poštovanje osobnih prava i sloboda, prevencija kaznenih djela i borba protiv kriminala, otkrivanje kaznenih djela i pružanje pomoći i uslužnih funkcija građanima.

Održavanje mira, zakona i reda u društvu klasični su opći ciljevi odgovornosti policije. Pokriva ih širok spektar policijskih aktivnosti u provođenju

---

* Mr. sc. Dražen Škrtić, Policijska uprava karlovačka

zakona u odnosu države i pojedinca kao i u odnosu pojedinaca. Poštovanje osobnih osnovnih prava i sloboda sadržanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima podrazumijeva obvezu očuvanja tih prava i postojanje ograničenja policiji u ostvarenju njezinih ciljeva. Policija u obavljanju policijskih poslova mora poštovati pravo svakog na život, iako obavljanje policijskih poslova može dovesti do gubitka života kao posljedice policijske uporabe sile. Jedan od osnovnih ciljeva policije u demokratskom društvu - borba protiv kriminala, u najvećem dijelu država članica Vijeća Europe nije isključivo zadaća policije.¹ Obavljanje tih zadaća od policije zahtijeva održavanje određene ravnoteže između efikasnosti policije i poštovanja temeljnih ljudskih prava počinitelja, ali i drugih osoba, žrtve i svjedoka. Radi obavljanja policijskih poslova policija može uporabiti silu samo kad je prijeko potrebna i samo u mjeri koja je nužna za postizanje legitimnog cilja. Uslužni aspekt policije više je povezan sa stajalištem policije prema javnosti nego davanjem policiji širokih uslužnih funkcija kao dodatka njezinim tradicionalnim obvezama. Policija je javna ustanova koje se rad zasniva na Ustavu i/ili zakonu i drugim propisima koji se donose u skladu s Ustavom i zakonom. Zakon i drugi propisi koji uređuju rad policije moraju biti dostupni javnosti, jasni i precizni. Policijske aktivnosti uvijek moraju biti poduzimane u skladu s nacionalnim zakonima i međunarodnim standardima koje je određena država prihvatila.²

2. MEĐUNARODNI PRAVNI IZVORI

Međunarodni pravni izvori predstavljaju standarde učinkovitog policijskog postupanja i zaštite ljudskih prava. Učinkovit rad policije ne smije se temeljiti na kršenju temeljnih ljudskih prava, a policija može i mora biti učinkovita uz poštovanje ljudskih prava.³ Propisi kojima je propisan zakoniti rad policije moraju uvažavati standarde poštovanja ljudskih prava, načelno propisanih konvencijama, preporukama i deklaracijama međunarodnih organizacija, UN, Vijeća Europe i strukovnih policijskih organizacija. Radi zaštite ljudskih pra-

---

¹ Prema preporukama Vijeća Europe br. R(83)7 o sudjelovanju javnosti u kaznenoj politici i br. R(87)19 o organizaciji prevencije kriminala, efikasna prevencija kriminala zahtijeva sudjelovanje cijele zajednice, uključujući i građane.

² Europski kodeks policijske etike, Preporuka Vijeća Europe (2001)10 od 19. rujna 2001., usvojena na 765. sjednici zamjenika ministara.

³ Smatram da učinkovitost djelovanja policije nije nešto što treba odvajati od zaštite ljudskih prava, već se ona odnosi na učinkovitost u zaštiti ljudskih prava, iako bi se, na prvi pogled, ta tema mogla protumačiti kao raspravljanje o tome kako policija može biti učinkovita uz potpunu zaštitu i očuvanje temeljnih ljudskih prava i sloboda onih prema kojima djeluje. Horvatić, Ž., Kazneno pravo i druge kaznene znanosti, odabrani radovi, U ime ljudskih prava, Zagreb, 2004., str. 677.

va, policijski službenici moraju biti educirani o značenju zaštite ljudskih prava i prihvatiti zaštitu prava osoba prema kojima postupaju kao osnovno polazište prije donošenja odluke o primjeni policijskih ovlasti.⁴ Policijske ovlasti mogu se i moraju provoditi uz potpunu zaštitu ljudskih prava, a poznavanje i primjena propisa ne smije i ne može biti zapreka učinkovitosti rada policije.

2.1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁵ najznačajniji je izvor o ljudskim pravima. Za policijsko postupanje svakako su važne odredbe članka 6. Pakta. Tim se odredbama štiti pravo na život, traži se da to pravo bude zaštićeno zakonom i zabranjuje proizvoljno lišavanje života. Pravo na lišenje života samo u iznimnim slučajevima može biti derogirano zakonom radi nužne obrane i zakonitog postupanja službenika odgovornih za primjenu zakona. Države potpisnice Pakta pozivaju se na ukidanje smrtne kazne, zabranu izvršenja smrtne kazne za osobe koje u vrijeme počinjenja kaznenog djela nisu navršile 18 godina i trudnim ženama.

Odredba u članku 9. Pakta u biti sadržava odredbe ustanove *habeas corpus*. Odredbom su propisuje sustav uvjeta za uhićenje odnosno privremeno ograničenje slobode osoba pod sumnjom da su počinile kazneno djelo:

1. Nitko ne smije biti lišen slobode osim zbog razloga i po postupku koji su propisani zakonom.
2. Osoba lišena slobode mora u trenutku lišenja slobode biti upoznata s razlozima lišenja slobode i sadržajem optužbe.
3. Osobe lišene slobode ili pritvorene zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela moraju biti u najkraćem roku izvedene pred sud.
4. Osoba lišena slobode ima pravo da o lišenju slobode odlučuje sud.
5. Osoba nezakonito lišena slobode ima pravo na kompenzaciju.

U vezi je s lišenjem slobode i odredba članka 10. Pakta, koja postavlja uvjete postupanja s osobama lišenim slobode.

---

⁴ Policija ne može zbog toga što stalno vodi računa o zaštiti ljudskih prava djelovati u strahu da ne pogriješi ili ne djelovati da ne bi nešto učinila i tako djelovala suprotno ljudskim pravima. Za rukovođenje je stoga neobično važno samopouzdanje, temeljeno na osobnosti pojedinca i na visokim profesionalnim standardima. Policijski rukovoditelj mora imati ugrađen osjećaj o osobnoj vrijednosti i neovisnosti, mora biti sposoban suočiti se sa skupinama ili pojedincima u društvu i, dodao bih, treba imati svoj način opravdanog tumačenja odnosa policijske učinkovitosti i zaštite ljudskih prava. Prema tome, policija mora ugrađivati reflekse i instinkte glede zaštite ljudskih prava. To se može naučiti, ali se mora i njegovati, a to je polazište svega. Horvatić, Ž., Kazneno pravo i druge kaznene znanosti, odabrani radovi, U ime ljudskih prava, Zagreb, 2004., str. 682.

⁵ Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993.

2.2. Temeljna načela za uporabu sile i vatrenog oružja za službenike koji provode zakon

Temeljna načela za uporabu sile i vatrenog oružja za službenike koji provode zakon sadržavaju minimalne standarde za policijsku uporabu sile i vatrenog oružja i svrstavaju se među najvažnije dokumente koje vlade država članice trebaju uzeti u obzir i cijiniti unutar svojih nacionalnih zakonskih i praktičnih okvira.⁶

Termin “službenik koji provodi pravo”⁷ uključuje sve službenike zakona, imenovane ili izabrane koji obavljaju policijske ovlasti, posebno ovlasti uhićenja i zadržavanja. To daje široke mogućnosti interpretacije i uključuje vojno i drugo sigurnosno osoblje kao što su imigracijski službenici kad primjenjuju neku ovlast. Svaki službenik koji provodi pravo dio je sustava kaznenog pravosuđa kojeg je cilj prevencija i kontrola kriminala.

Temeljna načela detaljnije su razrađena u dokumentu koji je usvojen 1998. godine - Deset temeljnih standarda ljudskih prava za službenike koji provode pravo.

2.3. Deset temeljnih standarda ljudskih prava za službenike koji provode pravo

Deset temeljnih standarda ljudskih prava za službenike koji provode pravo Ujedinjenih naroda, kao globalne međunarodne organizacije, temeljni su međunarodni izvor standarda za postupanje policijskih službenika, uključujući i uporabu sile. Obuhvaćaju: pravo svih na jednaku zakonsku zaštitu bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, posebno od nasilja i prijetnji; postupanje sa žrtvama sa žaljenjem i uvažavanjem i osobito zaštitom njihove sigurnosti i privatnosti; uporabu sile kad je prijeko potrebna i u najmanjoj mjeri s obzirom na okolnosti; izbjegavanje uporabe sile kad se nadziru nezakonita ali nenasilna okupljanja, a za raspršivanje nasilnog okupljanja uporaba sile u najmanjoj potrebnoj mjeri; zabranu uporabe smrtonosne sile osim kad je nužna radi zaštite života policijskog službenika ili života drugih; uhićenje osoba samo kad za to postoji zakonska osnova; osiguranje svim uhićenima pristup promptnom izvješćivanju obitelji i zakonskih zastupnika kao i nužnoj medicinskoj pomoći; humano tretiranje zadržanih, zaštitu od arbitrarnog lišavanja života i obvezu izvještavanja nadređenog i državnog odvjetnika o svim kršenjima osnovnih standarda. Uporaba smrtonosne sile odnosno vatrenog oružja mora biti pre-

---

⁶ Basic Principles on the use of Force and Firearms by Law Enforcement officials, usvojena na 8. kongresu UN u Havani od 27. kolovoza do 7. rujna 1990. godine.

⁷ Law Enforcement Officials.

cizno određena jer uključuje rizik od usmrćenja ili ozbiljnih ozljeda. Implementacija tih osnovnih standarda između ostalog znači da policijski službenici mogu uporabiti vatreno oružje samo radi:

- samoobrane ili obrane drugih od opasne prijetnje smrću ili ozbiljne ozljede;
- sprječavanja počinjenja osobito ozbiljnog kaznenog djela koje uključuje ozbiljnu prijetnju za život;
- uhićenja osobe koja predstavlja takvu opasnost i pruža otpor ovlasti policijskog službenika ili radi sprječavanja bijega te osobe.

U svakom slučaju, namjerna smrtonosna uporaba vatrenog oružja može biti korištena samo kad je prijeko potrebna radi zaštite života. Pravila i propisi za uporabu vatrenog oružja moraju sadržavati smjernice koje određuju: okolnosti pod kojima je policijski službenik ovlašten nositi vatreno oružje i propisuju vrstu vatrenog oružja i streljiva; osiguranje da se vatreno oružje koristi samo u određenim okolnostima i na način koji će smanjiti rizik od nepotrebnih ozljeda; zabranjuje uporabu vatrenog oružja i streljiva koji uzrokuju nepotrebne ozljede ili predstavljaju nepotreban rizik; propisuje kontrolu skladištenja i izdavanja vatrenog oružja i streljiva, uključujući postupak osiguranja odgovornosti policijskog službenika za oružje i streljivo koje mu je izdano; osiguranja davanje upozorenja, ako je primjereno, prije uporabe vatrenog oružja i osiguranja sustava izvješćivanja i ispitivanja kad god policijski službenik uporabi vatreno oružje u obavljanju svoje dužnosti.⁸

2.4. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁹ važna je za kazneno pravo. Odredbe materijalnog prava sadržane su u više članaka, a spomenut ćemo i pobliže navesti samo članke 1. i 5. koji sadržavaju odredbe o pravu na život i pravu na sigurnost. Pravo na život iz članka 6. Pakta detaljnije se razrađuje u odjeljku 1.1., članku 2., pa je namjerno lišenje života bilo dopušteno samo u izvršenju smrtne kazne u zemljama koje za najteža kaznena djela propisuju smrtnu kaznu.¹⁰ Konvencija je od usvajanja 4. studenoga 1950. u Rimu, dopunjena Protokolom br. 6 koji je usvojen 28. travnja 1983. u Strasbourgu. Taj protokol o ukidanju smrtne kazne ne isključuje smrtnu kaznu za djela počinjena u vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti. Potpisnice Kon-

---

⁸ 10 Basic Human Right Standards for Law Enforcement Officials UN, studeni 1998, AI index POL 30/04/98.

⁹ Narodne novine – Međunarodni ugovori, 6/1999, 8/1999.

¹⁰ Republika Hrvatska svrstava se u red abolicionističkih država i ta odredba ima izravnu primjenu u hrvatskom kaznenom pravu.

venције suglasile su se o potrebi ukidanja smrtne kazne u svim okolnostima te izrazile volju država potpisnica Konvencije i Protokola br. 6 da usvajanjem, potpisivanjem i ratificiranjem sporazuma odnosno Protokola br. 13 ukinu smrtnu kaznu u svim okolnostima. Potpisivanjem i ratificiranjem Protokola br. 13 Republika Hrvatska postala je jedna od zemalja u kojoj je u potpunosti ukinuta smrtna kazna.¹¹

Članak 2. Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama sadržava zabranu namjernog lišavanja života i postavlja zahtjev da svačiji život bude zaštićen zakonom. Drugi stavak članka 2. glasi:

“Lišavanje života neće biti tretirano u suprotnosti s odredbama ovog članka kad je rezultat uporabe sile koja nije ništa manja nego apsolutno neophodna:

- a. u obrani osobe od nezakonitog nasilja;
- b. u cilju izvođenja zakonitog uhićenja ili sprječavanja bijega zakonito uhićene osobe;
- c. u zakonito poduzetoj akciji radi slamanja nemira ili pobune.”

S odredbama Konvencije, dakle, nije u suprotnosti lišenje života upotrebom sile koja je u skladu s odredbama članka 2. stavka 2. Konvencije. Članak 2. Konvencije primarno ne definira slučajeve kad je dopušteno namjerno ubiti pojedinca, ali opisuje situacije kad je dopušteno uporabiti silu koja može rezultirati nenamjeravanim ishodom, lišavanjem života. Uporaba sile, ipak, mora biti “ne više nego apsolutno neophodna” za postizanje jednog od ciljeva izraženih u točkama a, b ili c. Konkretno, sila mora biti proporcionalna za ostvarenje ciljeva postavljenih u stavicama a, b ili c.

Pravo na oduzimanje slobode kao iznimka od prava na slobodu propisano je na sličan način kao i u članku 9. Pakta. Konvencija u članku 5. donosi odredbe o ograničenju prava na slobodu. Oduzimanje slobode dopušteno je u postupku propisnom zakonom.¹² Ostala prava osoba lišenih slobode identična su pravima navedenim u odredbama Konvencije. Zemlje potpisnice obvezale su se odredbe Konvencije na odgovarajući način ugraditi u nacionalna zako-

---

¹¹ Protokol br. 13 usvojen je 3. svibnja 2002. u Vilniusu, a Republika Hrvatska je Protokol br. 13 potpisala 2. srpnja 2002. Protokol br. 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda objavljen je u NN – Međunarodni ugovori, 14/2002., a za Republiku Hrvatsku stupio je na snagu 1. srpnja 2003.

¹² a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda,
b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obaveze,
c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja,
d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili njegovu zakonitu pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudskoj vlasti. Članak 5. stavak 1. Konvencije. Točke e) i f) su izostavljene.

nodavstva. Usklađenost odredaba nacionalnih zakonodavstva s odredbama Konvencije podložna je naknadnoj provjeri Europskog suda za ljudska prava. Tijekom dosadašnjeg djelovanja Europski sud za ljudska prava (i prije Komisija) razvio je kriterije prema kojima se ravna pri ispitivanju zakonitosti i legitimitnosti mjera države kojima se zahvaća u temeljna prava čovjeka, a testira se prema modelu koji uključuje:

1. ispitivanje postojanja zakonske osnove za primjenu mjere u domaćem pravu,
2. je li nacionalni propis na temelju kojega je primijenjena mjera takav da ispunjava uvjete prema kojima se može uzeti kao zakon (tj. da određuje osnove i doseg te način primjene mjere),
3. zakon mora smjerati postizanju legitirnog cilja mjere (posebice ako se imaju u vidu ciljevi iz članaka 5. i 8. Konvencije),
4. mjera mora biti konkretno obrazložena, utemeljena na jasnim razlozima, usmjerena postizanju određenog cilja,
5. razmjerna postizanju cilja i
6. nužna s obzirom na konkretne okolnosti.¹³

Zemlje potpisnice Konvencije odnosno ugovorne strane obvezne su podvrgnuti se konačnoj presudi Europskog suda za ljudska prava u Strasbourg.¹⁴ Jedno od najvažnijih obilježja primjene Konvencije je djelovanje Europskog suda za ljudska prava u Strasbourg. Pravila sadržana u Konvenciji imaju svoju praktičnu primjenu i nadogradnju u sudskoj praksi toga suda, a njegove su odluke obvezujuće za nacionalna zakonodavstva zemalja potpisnica. Presude Suda, osim svoje pravne snage za usklađivanje domaćih zakonodavstava zemalja potpisnica sa standardima zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda propisanih Konvencijom, daju i materijalnu i moralnu satisfakciju osobama kojima su iz bilo kojeg razloga ljudska prava i temeljne slobode ograničene primjenom propisa koji nisu usklađeni s Konvencijom ili djelovanjem određenih državnih organizacija protivno propisima.

2.5. Deklaracija o policiji i Europska policijska povelja

Za djelovanje policije u demokratskim društvima značajne su Deklaracija o policiji¹⁵ i Europska policijska povelja¹⁶ koje navode načela kojima bi se

---

¹³ Pavišić, B.: Komentar zakona o kaznenom postupku s prilogima, treće izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Biblioteka Zavoda za kaznene znanosti, Mošćenica, Rijeka, 2002., str. 677.

¹⁴ Članak 46. Konvencije o ljudskim pravima i slobodama.

¹⁵ Deklaracija o policiji – Rezolucija 690/1979. Parlamentarne skupštine vijeća Europe.

¹⁶ Europsko vijeće sindikata policije.

trebali rukovoditi policijski službenici u izvršavanju svojih policijskih zadaća kao i opća načela o statusu policajaca. Dokumenti sadržavaju odredbe koje naglašavanju potrebu jasnog definiranja statusa policije i policajaca unutar zajednice. Deklaracija o policiji naglašava etiku policijskog postupanja i djelovanje policije u ratu i drugim izvanrednim stanjima, dok Europska policijska povelja naglašava odnos policije prema zajednici.

Deklaracija o policiji i Europska policijska povelja na prihvatljiv način uređuju navedena pitanja i međusobno se nadopunjuju. Europska policijska povelja iscrpljuje se u nekoliko deklarativnih odredaba u kojima se na uopćen način govori o odnosu policajaca prema zajednici, obazrivom i korektnom postupanju prema građanima, pomoći građanima te potrebi odupiranja zloupotrebi, samovolji, diskriminaciji i korupciji. Povelja naglašava prava policajaca na pridruživanje sindikatima i drugim udruženjima. Etički kodeks u glavnim crtama sadržava načela navedena u povelji. Deklaracija o policiji, nasuprot deklarativnim odredbama Europske policijske povelje, sadržava odredbe o etici policijskog postupanja, koje se odnose na obveze policajca, prava policajca i obveze pravnog sustava.

2.6. Europski kodeks policijske etike

Deklaracija o policiji rani je pokušaj osiguranja etičkih standarda policije, a Europski kodeks policijske etike njezina je nadogradnja. Europski kodeks policijske etike sadržava i smjernice za policijske intervencije i uporabu sile u obavljanju policijskih poslova. Europski kodeks policijske etike, sukladno Konvenciji za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda, propisuje obvezu policije da poštuje svačije pravo na slobodu.¹⁷ Uporaba sile, koja može rezultirati usmrćenjem osobe kao nenamjeravanim ishodom uporabe sile koja je apsolutno nužna, tzv. *no more than absolutely necessary* standard. Polazište za policijske intervencije uključujući i uporabu sile treba biti utemeljeno na pravu. Arbitarna uporaba sile ne može biti prihvaćena. Policijska uporaba sile uvijek se mora smatrati iznimnom mjerom i, kad postoji potreba za njom, ne smije se uporabiti u većoj mjeri nego što je to apsolutno nužno i mora biti razmjerna legitimnom cilju koji njome treba postići. Nikakvu fizičku silu ne bi trebalo uporabiti ako nije nužno potrebna, oružje ne bi trebalo uporabiti ako nije nužno potrebno. Nacionalni zakoni i propisi moraju sadržavati odredbe o uporabi sile na načelima prijeke potrebe i razmjernosti.¹⁸ Policija je kao organizacija i svaki pripadnik policije obavezan je *ex officio* kontrolirati zakonitost prije i tijekom svojih intervencija. Ocjena zakonitosti nije ograničena samo na

---

¹⁷ Europski kodeks policijske etike, Preporuka Vijeća Europe (2001)10, članak 35.

¹⁸ Ibid., članak 37.

nacionalne zakone, već uključuje i međunarodne standarde o ljudskim pravima.¹⁹

Europski kodeks policijske etike, osim navedenog, vezano uz uporabu sile propisuje da će pripadnici policije kao i obični građani biti podvrgnuti istim zakonima, a iznimke mogu biti opravdane samo razlozima odgovarajućeg obavljanja policijskog posla u demokratskom društvu.²⁰

Kodeks, uz niz odredbi o obuci pripadnika policije, donosi odredbu da se u praktičnu obuku policije za uporabu sile uključe načela Europske konvencije o ljudskim pravima kao i relevantne odluke Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu.²¹ Tom odredbom daje se veliko značenje stajalištima Suda o uporabi sile, stvara se pravo koje se dijelom zasniva na presedanima i koje postaje dio standarda koje policija u uporabi sile mora poštovati. Stoga judikatura Europskog suda za ljudska prava daje obvezujuće tumačenje standarda uporabe sile koja je “ništa manja nego apsolutno potrebna” u obavljanju policijskih poslova.

3. JUDIKATURA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I VRHOVNOG SUDA SAD-a

Za potrebe ovog rada posebno su zanimljive presude Europskog suda za ljudska prava i američkog Vrhovnog suda koje se odnose na primjenu sredstava prisile, posebno primjenu sile koja dovodi do smrti osobe, kao i na uporabu sile pri uhićenju.

Presudom Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u slučaju *Tzekov protiv Bugarske*²² Sud utvrđuje standarde za uporabu vatrenog oružja radi sprječavanja bijega počinitelja kaznenog djela. U konkretnom slučaju, radi sprječavanja bijega počinitelja imovinskog kaznenog djela, nakon usmenog upozorenja i upozoravajućeg hica, policijski službenik uporabio je vatreno oružje i naboje s plastičnim zrnom. Počinitelj je zbog uporabe vatrenog oružja s plastičnim zrnom (*stop catridges*) zadobio ozljede – ranu zbog penetracije zrna i slomljeno rebro straga – koje nisu ugrozile njegov život. Sud je nakon razmatranja utvrdio da National Police Act omogućuje policijskim službenicima uporabu vatrenog oružja za uhićenje pojedinca neovisno o ozbiljnosti kaznenog djela koje je osoba navodno počinila ili o opasnosti koju predstavlja. Prema National Police Act, pripadnici službe sigurnosti mogu smatrati da je zakonito pucati u svakog bjegunca koji se nije zaustavio nakon

---

¹⁹ Ibid, članak 38.

²⁰ Ibid., članak 5.

²¹ Ibid., članak 29.

²² Case *Tzekov v. Bulgaria*, Application no. 45500/99.

upozorenja. Jednostavno upozorenje bilo je dovoljno da nacionalni sud utvrdi da je uporaba vatrenog oružja bila "posljednje sredstvo". Osim toga u odgovarajućoj bugarskoj legislativi nije određeno koja šteta mora nastupiti da bi omogućivala zakonito uhićenje. Sud smatra da je pravni okvir za policijsku uporabu vatrenog oružja u to vrijeme nedostatan da zaštiti pojedinca od neopravdanog posezanja u njegov tjelesni integritet. Bugarska je nadalje općenito propustila pridržavati se obveza da spriječi takvo posezanje propisano člankom 3. Sud nikada nije bio uvjeren da su policijski službenici imali osnovu vjerovati da je osoba koju su tražili radi uhićenja počinila zločin nasilja ili je bila opasna pa ju je trebalo uhititi bez obzira na oštećenje i moguće nepopravljive posljedice. Dokazi pružaju osnovu za uvjerenje da je policija mogla pokušati uhititi osumnjičene bez uporabe vatrenog oružja. Sud nalazi da je nedovoljna priroda zakonskog i administrativnog okvira za zaštitu osobnog tjelesnog integriteta osoba i da je pri uhićenju policija ponovo uspostavila korištenje sile koja nije bila nužno potrebna i proporcionalna.

Presudom u slučaju *Nachova i drugi protiv Bugarske*²³ Europski sud za ljudska prava donosi standard za uporabu sile radi uhićenja nenaoružanih osoba koje su pobjegle s izdržavanja kazne zatvora izrečene zbog počinjenja nenasilnog kaznenog djela. Tijekom potrage, nakon lociranja osoba u stambenom objektu, policajci su okružili objekt i pozvali osobe na predaju. Kako su one i nakon usmenog upozorenja i ispaljivanja upozoravajućeg hica i dalje bježale, uporabljeno je vatreno oružje. Vijeće drži da članak 2. Konvencije zabranjuje uporabu oružja za uhićenje osoba koje su osumnjičene za počinjenje nenasilnog kaznenog djela, koje nisu naoružane i ne predstavljaju prijetnju za policajce koji uhićuju ni za druge osobe. Država je odgovorna u okolnostima ovog slučaja za lišavanje života kršenjem članka 2. Konvencije budući da je za uhićenja gospodina Angelova i gospodina Petkova korištena smrtonosna sila. Kršenje članka 2. bilo je nadalje pogoršano činjenicom da je pretjerana uporaba vatrene moći koju su uporabile vlasti rezultat propuštanja planiranja i kontrole operacije uhićenja u skladu s odredbama članka 2. Istragu su karakterizirale ozbiljne i neobjašnjive pogreške i inkonzistentnosti i njezin je pristup bio pogoršan time što se primjenjivao domaći pravni standard koji nije komparabilan s *no more than absolutely necessary* standardom koji zahtijeva članak 2. paragraf 2. Konvencije.

Standard za uporabu sile, vatrenog oružja prema osobi koja dovodi u opasnost život policajca i drugih osoba utvrđen je presudom Europskog suda za ljudska prava u slučaju *Bubbins protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.²⁴ Michael Fitzgerald na upozorenje policajca da baci i odloži pištolj podigao je ruku u kojoj je bio pištolj i odmah otišao natrag u stan. Poslije se povremeno s pištoljem

---

²³ Case of *Nachova and others v. Bulgaria*, Application no. 43577/98 and 43579/98.

²⁴ Case of *Bubbins v. The United Kingdom*, Applications no. 50196/99.

pokazivao na stražnjem kuhinjskom prozoru. Policajci B. i D. više su ga puta pozivali da odloži pištolj i iziđe iz prostorija. U međuvremenu prikupljeni su podaci o stanaru i utvrđeno je on posjeduje imitaciju vatrenog oružja. Tijekom akcije policajac A. zatražio je da se zabilježi da je stanar dolazio do prednjih vrata i mahao pištoljem, nije otvarao vrata i podizao je pištolj kroz staklo. Nakon nekoliko minuta slično izvješće podnio je i drugi policajac. Pola sata poslije stanar je iz prizemlja otišao u stražnju sobu na prvom katu i kroz prozor uperio pištolj prema policajcu D., koji je bio sa stražnje strane iza vozila. Stanar je gurnuo pištolj kroz otvoreni prozor, a zatim ga nakon povika policajca povukao. Nekoliko sekundi poslije stanar se pojavio na prozoru tako da su ga policajci mogli vidjeti u potpunosti. Nakon toga zauzeo je dvoručni stav za gađanje pištoljem prema van i nišanio prema policajcima sa stražnje strane prostorija. Policajac B. ugledao je cijev pištolja koji je bio uperen prema njemu i povikao: "Naoružana policija. Bacite pištolj ili ćete biti pogođeni." Stanar je ostao u prijetećem položaju. Policajac B. zatim je stisnuo okidač svoje puške i ispalio jedan metak koji je stanara pogodio u prsa. Pištolj Michaela Fitzgeralda bio je replika pištolja Colt .45. Izgledao je kao pravi pištolj i samo vrlo pažljiv pregled otkriva da je replika. Nakon ispitivanja svih okolnosti slučaja, Sud je utvrdio razumnu sumnju da je u konkretnom slučaju policajac B. iskreno bio uvjeren da je njegov život bio u opasnosti i da je bilo nužno da puca u stanara radi zaštite svog života i života svojih kolega. Sud smatra da uporaba smrtonosne sile u okolnostima ovog slučaja, iako u velikoj mjeri vrijedna žaljenja, nije bila nerazmjerna i nije prelazila apsolutnu potrebu da otkloni rizik za život policajca B. i život njegovih kolega.

Stajalište američkog Vrhovnog suda o uporabi vatrenog oružja prema osobama u trenutku njihova zatjecanja u izvršenju kaznenog djela ili kad je potrebno spriječiti bijeg osobe za koju postoji osnova sumnje da je počinila kazneno djelo u bitnom se ne razlikuje od stajališta Europskog suda za ljudska prava u slučaju *Tzekov protiv Bugarske*. U slučaju *Tennessee protiv Garnera*²⁵ policija je zaprimila dojavu da je provala u tijeku. Nakon dolaska na mjesto događaja vidjeli su ženu na trijemu kuće koja je gestikulirala prema susjednoj kući. Rekla im je da je čula lomljenje stakla koje je netko razbio na susjedovim vratima. Policajci su čuli tresak vrata i vidjeli nekoga kako trči kroz stražnje dvorište. Sumnjivaca koji je bježao zaustavio je lanac na ogradi. Uz pomoć svjetiljke policajac nije vidio obilježje oružja i *reasonably sure* predočio si je da je Garner nenaoružan. Dok je Garner bio šućuren pri dnu ograde, policajac je uzviknuo: "Policija, stani!" i krenuo nekoliko koraka za njim. Garner se tada počeo penjati preko ograde. Uvjeren da će Garner

---

²⁵ Tennessee v. Garner, 471 U.S. 27. ožujka 1985., www.4lawschool.com/criminal/garner.htm.

preskočiti ogradu kako bi izbjegao hvatanje, policajac je pucao u njega. Zrno je pogodilo Garnera straga u glavu i on je preminuo. Uz njegova je pronađen novčanik i deset dolara.

Odluka Vrhovnog suda postavlja standarde za uporabu smrtonosne sile radi sprječavanje bijega osobe koja je osumnjičena za počinjenje kaznenog djela. Sila može biti korištena za sprječavanje bijega kad policajac ima razloga vjerovati da sumnjivac predstavlja značajnu prijetnju za život ili teško ozljeđivanje policajca ili drugih osoba. Taj dio zakona postavlja ograničenja za uporabu smrtonosne sile. Uporaba smrtonosne sile nije opravdana osim: a) ako se uhićuje zbog počinjenja kaznenog djela; b) ako je osoba koja obavlja uhićenje ovlaštenu policajac ili osoba koja joj pomaže vjeruje da je ovlaštenu policajac; c) ako akter vjeruje da primjena sile nije stvaran rizik za ozljeđivanje nedužne osobe i d) ako akter vjeruje: 1. da zločin za koji se poduzima uhićenje uključuje uporabu ili prijetnju uporabom smrtonosne sile ili 2. da postoji stvaran rizik da će osoba koju treba uhititi prouzročiti smrt ili ozbiljne ozljede ako bi njezino uhićenje bilo odgođeno. Sud je dakle postavio pravilo da se smrtonosna sila ne može koristiti za zaustavljanje odnosno hvatanje osumnjičene osobe osim ako je policajac siguran da osumnjičeni predstavlja veliku opasnost, prijetnju usmrćenjem ili teškom ozljedom za policajaca ili druge osobe.

4. ZAKONI O POLICIJI

Uporaba sile i ostali policijski poslovi propisuju se zakonom. Zakoni koji uređuju djelatnost policije u europskim državama sadržavaju odredbe kojima se policiji daje ovlast da radi izvršenja policijskih poslova može primijeniti silu. Za Republiku Hrvatsku od posebnog su interesa propisi zemalja članica Vijeća Europe i Europske unije.

Zemljama članicama Vijeća Europe zajedničko je što su pristupanjem u članstvo Vijeća Europe prihvatile zajedničke dokumente koji ih obvezuju na poštovanje prihvaćenih normi ponašanja u organizaciji i djelovanju nacionalnih policija i uz ostalo postavljaju okvire policijske primjene sredstava prisile u obavljanju policijskih poslova. Analizom zakona o policiji obuhvaćene su dvije, u svojoj osnovi različite, strukture propisa o primjeni sredstava prisile: propisi koji policiji općim odredbama daju ovlast primjene sile i sredstava prisile pri obavljanju policijskih poslova uglavnom u zemljama s dužom demokratskom tradicijom i propisi koji policiji detaljnim propisima daju ovlast na uporabu sredstava prisile, propisuju uvjete za uporabu sredstava prisile i posebna ograničenja uporabe sredstava prisile uglavnom u tranzicijskim zemljama.

4.1. Zakoni o policiji nekih tranzicijskih i posttranzicijskih²⁶ zemalja

Zakoni o policiji tranzicijskih zemalja članica Vijeća Europe propisi su kojima se policiji daje ovlast za primjenu sredstava prisile i sadržavaju odredbe kojima se propisuju opća načela u obavljanju policijskih poslova, odredbe koje određuju sredstva prisile, odredbe o općim uvjetima za primjenu sredstava prisile, odredbe o posebnim uvjetima za primjenu svakog ili nekog od sredstava prisile i ograničenja uporabe sredstava prisile te odredbe o primjeni sredstava prisile prema skupinama osoba. U nekim od zakona propisuju se detalji uporabe sredstva prisile, navode pojedini modaliteti i uvjeti za uporabu tih modaliteta ili se za pojedina sredstva prisile upućuje na druge propise zakonskog ranga kojima se propisuju modaliteti njihove uporabe.²⁷ Zahtjev da se propisom zakonske razine propišu sva sredstva prisile kojima se u izvršavanju policijskih poslova mogu koristiti policijski službenici dovodi do opširnog popisa oružja, opreme i drugih sredstava ili se navodi samo dio sredstava prisile u rasponu od najblažeg do najtežeg i uvjeti za njihovu uporabu.

Uporabu sredstava prisile ograničava nekoliko odredaba. Prvo opće ograničenje odnosi se na sve policijske poslove i postavlja zahtjev da primjena policijske ovlasti, pa i uporaba sredstava prisile, ne smije izazvati veće štetne posljedice od onih koje bi nastupile da policijska ovlast nije primijenjena odnosno obvezna je primjena one policijske ovlasti kojom se s najmanje štetnih posljedica u najkraćem vremenu postiže njezin cilj.²⁸ Sljedeće ograničenje odnosi se na obvezu primjene najblažeg sredstva prisile koje jamči uspješno obavljanje policijskog posla zbog kojeg je primijenjena sila. Postavlja se i zahtjev da se pri uporabi sile nanese što manje ozljeda i uzrokuje što manja šteta. Obveza upozorenja prije uporabe sredstava prisile postoji samo ako se upozorenjem ne bi dovelo u pitanje izvršenje službene radnje. Sredstva prisile označena su kao posljednje sredstvo koje policijski službenici mogu uporabiti prilikom izvršenja svojih zadaća, kad su ostala sredstva nedostatna.

Odredbe o uporabi sredstva prisile u tranzicijskim zemljama vrlo su slične strukture. U odredbama većeg dijela analiziranih zakona koje uređuju primjenu sredstava prisile najprije se navodi ovlast policijskih službenika da se u obavljanju policijskih poslova mogu koristiti prisilom odnosno sredstvima prisile i navode se sredstva prisile, i to redosljedom od najblažeg do najtežeg.

---

²⁶ Pod posttranzicijskim zemljama razumijem bivše istočnoeuropske tranzicijske zemlje koje su postale članicama Europske unije.

²⁷ Law Nr. 8553, date 25.11.1999. ON THE STATE POLICE OF ALBANIA, Article 47. (The use of arms). The police employee use the arms under their disposal in cases and provisions defined by the Law nr. 8290, date 24.02.1988. On the Use of Firearms.

²⁸ Zakon o policiji, NN 129/2000., članak 21. stavak 2.

Nakon nabiranja dijela sredstva, prema pravnoj tradiciji pojedine države, slijede propisi kojima se određuju uvjeti za primjenu svakog sredstva prisile i grupacije sredstava prisile. Dio propisa, bez prethodnog nabiranja sredstava prisile koje su policijski službenici u obavljanju policijskih poslova ovlašteni uporabiti, u istoj odredbi navodi sredstvo prisile i nakon toga uvjete za njegovu uporabu.²⁹ Odredbe o uporabi sredstava prisile prema skupini osoba i uporabi sredstava prisile pod jedinstvenim zapovjedništvom obuhvaćaju veći broj standardnih sredstava prisile, ali i sredstva prisile koja se primjenjuju isključivo prema skupinama osoba i prema zapovijedi nadređenog policijskog službenika.

Najblaže sredstvo prisile sama je prijetnja primjenom sredstva prisile odnosno upozorenje o namjeri korištenja prisilom, kad postoje uvjeti za njezinu uporabu. Prijetnja uporabom sredstva prisile ili upozorenje o namjeri uporabe sredstva prisile, ali i sama prisutnost policijskih službenika, posebne policijske opreme, vozila i drugih sredstava na određenom mjestu psihička je prisila dostatnog intenziteta da određeni broj osoba odvraća od namjeravanih radnji i osigura učinkovito izvršenje policijskih ovlasti. Pod sredstvima prisile, bez iznimke, razumiju se razni modaliteti primjene tjelesne snage bez posebnih naznaka definicije pojma, od uporabe borilačkih vještina do razrade zahvata, udaraca i udaraca nogom.³⁰

Službena policijska palica, sredstva za vezivanje, službeni policijski psi, službeni policijski konji, uređaji za prisilno zaustavljanje vozila, mlazovi vode i vatreno oružje standardna su policijska sredstva prisile koja se navode u gotovo svima zakonima o policiji.

Osim standardnih policijskih sredstava prisile, pojedini zakoni navode i propisuju veći ili manji broj sredstava prisile, kao što su sredstva za aktivnu i pasivnu obranu policije, svjetlosna i zvučna sredstva za odvracanje pažnje, plinsko oružje, posebne vrste oružja, posebne vrste streljiva, nepenetrirajući projektili ispaljeni iz vatrenog oružja, standardno policijsko gumeno streljivo, plastično zrno, eksploziv i eksplozivna sredstva, pirotehnička sredstva, oklopljena vozila, posebna vozila uključujući avione i helikoptere, zaštitne ograde, sredstva za zaprječivanje, naprave za prikrivene prepreke, priprema kontrole mase motornim vozilima i priprema kontrole mase kemijskim sredstvima, posebnim sredstvima za bojenje, suzavcem, iritantnim plinovima, omamljujućim sredstvima, električnim omamljujućim sredstvima, standardnom policijskom mrežom za hvatanje svjetine i zaštitnim ogradama, kojima se proširuju popisi standardnih sredstava prisile. Osim posebno određenih termina koriste se i opisni termini kao što su fizička, tehnička i kemijska sredstva

---

²⁹ Act XXXIV of 1994. on the Police.

³⁰ Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 Redarding the Police Force, članak 50. stavak 1. točka a) - Slovačka

uporabljiva za svladavanje ili pratnju osoba i zaustavljanje vozila,³¹ naprave za otvaranje prostorija koje su zauzele osobe koje krše zakon,³² tehnička sredstva za sprječavanje odvoženja vozila.³³ Propisuju se i sredstva za pasivnu zaštitu: zaštitna kaciga, tjelesni oklop i drugi tipovi odjeće za zaštitu od zrna, balistički štitnici i drugi štitnici otporni na udarce i druga oprema za zaštitu koja se ne koristi za aktivnu zaštitu, uključujući zaštitu od plamena, posebno odijelo i štitnik za lice za zaštitu od oštrih sredstava. Sredstva za aktivnu zaštitu: lisice, kaput i stolica za obuzdavanje te službeni psi i oprema za policijske operacije: svjetlosna i zvučna oprema, uređaji za označavanje i bojenje za posebne namjene, suzavac i dimna bomba, uređaji za miniranje za posebne namjene koji se koriste protiv osoba, sredstva za zaustavljanje vozila, oklopna vozila i druga vozila za posebne namjene te policijski avion.³⁴

Policijska se u obavljanju policijskih poslova, pa i kad je riječ o uporabi sile, koristi raznim tehničkim sredstvima, transportnim sredstvima, oružjem i streljivom, eksplozivom, zaštitnim sredstvima i drugom opremom kojom se koriste i druge službe, organizacije, institucije, pa i građani. Ona nisu samo i isključivo policijska oprema, projektirana i proizvedena isključivo za policijsku uporabu. Neka od tih sredstava dodatno su modificirana i prilagođena za specifične policijske potrebe i uporabu za obavljanje policijskih poslova. Prihvatljiva je definicija kojom se predmeti i uređaji za civilnu uporabu smatraju posebnom opremom policije samo kad se koriste u policijskim operacijama.³⁵

Posebnim odredbama svih zakona propisana je uporaba vatrenog oružja, posebnih vrsta vatrenog oružja i posebnih vrsta streljiva kao i eksplozivnih sredstava kao najtežih sredstava prisile. Uporaba prijetnje vatrenim oružjem i ispaljivanjem upozoravajućeg hica, kao posebno sredstvo prisile, dopuštena je radi odbijanja napada, svladavanja otpora i sprječavanja nereda, sprječavanja ulaska neovlaštene osobe u čuvane prostorije i radi sprječavanja ilegalnog prelaska državne granice.³⁶ U pravilu se propisuje ispaljivanje upozoravajućeg

---

³¹ Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873, Art. 15.-Poljska

³² THE LAW OF THE REPUBLIC ARMENIA ON POLICE, adopted 2004., source COPOL LAWS (2004) 01, Strasbourg 22. July 2004. Co-operation programme to strengthen the rule of law.

³³ Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 regarding the Police Force, članak 50. stavak 1. točka f) - Slovačka

³⁴ Police Act (21.04.93 entered into force 06.05.93 - RT I 1993, 20, 355), Passed 20 September 1990 (RT I 1990, 10, 113), entered into force 1 March 1991, amended by the following Acts RT = Riigi Teataja = State Gazette, Riigikogu = the parliament of Estonia, poglavlje V. Oružje i posebna oprema policije, § 14. stavak 4.

³⁵ Ibid., poglavlje V. Oružje i posebna oprema policije, § 14. stavak 5.

³⁶ Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 regarding the Police Force – Slovačka, članak 60. stavak 1. točka f).

hica prije uporabe vatrenog oružja i ispaljivanje hica radi davanja znakova i poziva u pomoć.

U pravilu, analizirani zakoni, na prvom mjestu, dopuštaju uporabu vatrenog oružja radi zaštite života i zdravlja ljudi, bilo da je riječ o životu i zdravlju policijskog službenika ili druge osobe. Okolnosti pod kojima je život čovjeka doveden u opasnost neki zakoni posebno navode kao razlog uporabe vatrenog oružja prema čovjeku. Te okolnosti mogu biti različite, a njihovo je zajedničko obilježje ugrožavanje ljudskog života i zdravlja pod kriminalnim okolnostima. Vatrenim oružjem dopušteno je koristiti se prema vozilu ako nema druge mogućnosti za zaustavljanje vozila vozač kojeg nepromišljeno vozi i ozbiljno i opasno ugrožava život i zdravlje osoba i ne zaustavi li vozilo nakon ponovljenih znakova koji su mu dani u skladu s posebnim propisima³⁷ odnosno ne zaustavi li sredstvo transporta, oštećujući ga, ako vozač svojim ponašanjem stvara aktualnu opasnost za život i zdravlje osoba i ne predaje se na zahtjev policijskog službenika da zaustavi sredstvo transporta i ako nema drugog načina za uhićenje vozača.³⁸ Propisuje se i uporaba vatrenog oružja prema životinjama koje ugrožavaju ljudski život.³⁹ Odredbe ne sadržavaju potanja pravila o uporabi vatrenog oružja radi zaštite života i zdravlja ljudi. Uporaba vatrenog oružja radi zaštite života i zdravlja ljudi nije upitna ni prema odredbama općih propisa o nužnoj obrani i krajnoj nuždi. Odredbe o uporabi vatrenog oružja u nužnoj obrani kojima se policijskom službeniku daje pravo da udari osobu vatrenim oružjem u nužnoj obrani kao i kad se bori protiv napadača kojeg ne može svladati drugim sredstvima, iznimka je od pravila o uporabi vatrenog oružja prema njegovoj osnovnoj namjeni.⁴⁰ Uporaba vatrenog oružja radi otklanjanja napada protiv imovine dopuštena je kad je napad istodoban s izravnom prijetnjom ljudskom životu, zdravlju ili slobodi.⁴¹ Navođenje okolnosti kod kojih je moguće ugrožavanje života i zdravlja ljudi, kao što su sumnja da određena osoba ili osobe pripremaju oružani otpor,⁴² izvršenje nekog kaznenog djela, kažnjivog djela, devijantnog ponašanja, ljudske radnje uopće koja prethodi, koja je istovremena ili slijedi naknadno, nije

---

³⁷ 283/1991 Coll, ACT, Regulation the Police of the Act Czech Republic, sekcija 39. stavak 1. točka (f)

³⁸ Law on Police – Latvia, 14. dio, stavak 2. točka 6.

³⁹ Ibid., stavak 2. točka 7., Police Act of the Republic of Azerbaijan, sekcija 26. stavak IV. točka 7.

⁴⁰ Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 regarding the Police Force - Slovačka, članak 59.

⁴¹ Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873. - Poljska, članak 17. stavak 1. točka 5.

⁴² THE LAW OF THE REPUBLIC ARMENIA ON POLICE, adopted 2004., source CO-POL LAWS (2004) 01, Strasbourg 22. July 2004. Co-operation programme to strengthen the rule of law, članak 31. stv. 1. točka 4.

od značenja. Život i zdravlje ljudi, pa tako i policijskog službenika, mogu biti ugroženi u raznim okolnostima pri obavljanju policijskih poslova, pa radi zaštite života i zdravlja ljudi uvijek treba, pod uvjetima navedenim u općim propisima, biti dopuštena uporaba vatrenog oružja.

Uporaba vatrenog oružja, prema odredbama nekih zakona, policijskim službenicima dopuštena je i kad uhićuju osobu zatečenu u trenutku počinjenja kaznenog djela ili u pokušaju bijega,⁴³ radi sprječavanja bijega opasnog počinitelja koji ne može biti zaustavljen na drugi način,⁴⁴ radi zadržavanja osobe koja čini kazneno djelo ili je počinila kazneno djelo opće prirode, a koja pruža otpor ili pokušava pobjeći ili radi sprječavanja bijega osobe koja je zakonito pritvorena zbog počinjenja kaznenog djela opće prirode.⁴⁵ Citirani propisi ne navode obilježja kaznenih djela i uopćeni su propisi koji policijskim službenicima daju vrlo široke mogućnosti uporabe vatrenog oružja prema osobama koje smatraju počiniteljima kaznenih djela ili opasnim počiniteljima kaznenih djela. Uporaba vatrenog oružja propisuju se radi sprječavanja izvršenja kaznenih djela ili sprječavanja bijega počinitelja određenih kaznenih djela, za sprječavanje ili zaustavljanje djelovanja koje uzrokuje javnu opasnost, teroristički akt ili otmicu aviona, za sprječavanje djela usmjerenih na nezakonito prisvajanje vatrenog oružja ili eksploziva⁴⁶ i za oslobađanja talaca,⁴⁷ prema osobama koje su razumno sumnjive da su počinile kazneno djelo terorističkog napada, otmicu radi dobivanja otkupnine ili zahtjeva za određeno ponašanje, nasilne krađe, nasilnog napada, namjere nanošenja ozbiljne tjelesne ozljede, silovanja, podmetanja vatre ili namjere prijetnje javnoj sigurnosti, životu i/ili zdravlju.⁴⁸ Neke države propisuju uporabu vatrenog oružja prema počiniteljima određenih skupina kaznenih djela i za sprječavanje bijega počinitelja kaznenih djela navedenih u pojedinim glavama kaznenog zakona. Više zemalja nastalih nakon raspada bivše Jugoslavije u nacionalnim zakonima o policiji prihvatilo je sustav propisa o uporabi vatrenog oružja prema počiniteljima određenih kaznenih djela i radi sprječavanja bijega počinitelja kaznenih djela prema visini zapriječene kazne za ta kaznena djela.

Republika Slovenija propisuje uporabu vatrenog oružja prema počiniteljima kaznenih djela zatečenih u izvršenju kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju dužem od deset godina i sprječavanje bijega osobi

---

⁴³ Ibid., članak 31. stavak 1. točka 3.

⁴⁴ 283/1991 Coll, ACT, Regulation the Police of the Act Czech Republic, sekcija 42. stavak 1. točka (d)

⁴⁵ Ministry of Interior Act, in force since 01.05.2006. Promulg. Official Gazette, No. 17 of 24. february 2006, amend. Official Gazette, No. 30 of 11 april 2006. god. Art 74. - Bugarska

⁴⁶ Act XXXIV of 1994. on the Police - sekcija 54. stavak 1. točka e).

⁴⁷ Ibid. Uporaba vatrenog oružja, § 15. stavak 2. točka 3.

⁴⁸ Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873, Art. 15.- Poljska

koja je uhićena zbog izvršenja takvog kaznenog djela. Ograničenje uporabe vatrenog oružja prema počiniteljima kaznenih djela odnosi se samo na osobe koje su uhićene na temelju sudskog naloga ili za koje je izdan nalog za uhićenje, zbog počinjenja kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju deset godina ili teža. Protiv tih osoba dopušteno je uporabiti vatreno oružje samo ako je u nalogu za uhićenje navedeno da policijski službenik može u slučaju bijega te osobe uporabiti vatreno oružje.⁴⁹ Ograničenje uporabe vatrenog oružja samo ako je takvo dopuštenje navedeno u nalogu za uhićenje osobe, kao i uporaba vatrenog oružja prema uhićenoj osobi radi sprječavanja bijega, ovise samo o visini zapriječene kazne zatvora, ali ne i o vrsti kaznenog djela.⁵⁰

Zakon o policiji Republike Hrvatske dopušta uporabu vatrenog oružja prema osobi radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju pet godina i više, radi sprječavanja bijega osobe zatečene u izvršenju kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža ili osobe za kojom je raspisana potraga zbog izvršenja takvog kaznenog djela, radi sprječavanja bijega osobe koja je uhićena zbog izvršenja kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža ili osobe za kojom je raspisana potraga zbog bijega s izdržavanja kazne zatvora za ta kaznena djela.⁵¹ Proširenje ovlasti uporabe vatrenog oružja prema počiniteljima kaznenih djela radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili radi sprječavanja bijega počinitelja kaznenog djela kao i radi sprječavanja uhićenja počinitelja kaznenog djela navođenjem visine zapriječene kazne znatno sužava broj kaznenih djela zbog kojih je prema počinitelju moguće uporabiti vatreno oružje, ali i dodatno komplicira propise jer sastavni dio propisa postaju katalogi kaznenih djela koji se razlikuju u visini zapriječene kazne za određena kaznena djela, a da nije postavljen uvjet za uporabu vatrenog oružja da počinitelj ugrožava život i zdravlje čovjeka ili da bijegom dovodi u opasnost život i zdravlje čovjeka.

Zakon o policiji Republike Srbije uporabu vatrenog oružja propisuje i za sprječavanje bijega osobe zatečene u počinjenju kaznenog djela za koje se kazneni progon poduzima po službenoj dužnosti i za koje je propisna kazna zatvora u trajanju deset godina ili teža, a u slučaju neposredne opasnosti za život i radi sprječavanja bijega osobe koja je zakonito lišena slobode ili za koju je izdan nalog za lišavanje slobode zbog kaznenog djela za koje se progon poduzima po službenoj dužnosti i za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju deset godina ili teža, i to u slučaju neposredne opasnosti za život.⁵²

---

⁴⁹ Zakon o policiji, Uradni list RS 70/2005., članak 52.

⁵⁰ Act XXXIV of 1994. on the Police, sekcija 54. stavak 1. točka h) za hvatanje, sprječavanje bijega počinitelja kaznenih djela protiv države (sekcija X. Kaznenog zakona) ili protiv čovječanstva (sekcija XI. Kaznenog zakona),

⁵¹ Zakon o policiji NN 129/2000. – članak 62. stavak 1. točke 2., 3. i 4.

⁵² Službeni glasnik Republike Srbije 101/2005., članak 100. stavak 1. točke 3. i 4.

Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlansko-podrinjskog kantona uporabu vatrenog oružja izjednačuje s uporabom smrtonosne sile⁵³ i dopušta je radi sprječavanja bijega osobe zatečene u izvršenju kaznenog djela i sprječavanja bijega osobe lišene slobode i osobe za koju je izdan nalog za lišenje slobode, ako bijeg te osobe izravno ugrožava nečiji život i ako se na drugi način ne može spriječiti bijeg osobe za koju se “može osnovano zaključiti” da namjerava napasti osiguravanu osobu.⁵⁴

Sličan pristup propisivanju uporabe vatrenog oružja radi uhićenja ili sprječavanja bijega osobe koja je privremeno uhićena ili služi zatvorsku kaznu kad uzrokuje opasnost za ljudski život i zdravlje, kad postoji razumna sumnja da može uporabiti vatreno oružje, eksploziv ili drugi opasni alat i kad postoji razumna sumnja da je osoba koja se lišava slobode počinitelj kaznenog djela s elementima nasilja nalazimo u Policijskom zakonu Poljske.⁵⁵ Osim vatrenog oružja kojim su opremljeni policijski službenici, kad su prema zakonu ispunjeni uvjeti za uporabu vatrenog oružja prema osobi, policijski službenici ovlašteni su uporabiti posebne vrste oružja, streljiva ili eksploziva.

Pri uporabi vatrenog oružja vrijede ograničenja koja se odnose na uporabu oružja prema osobama koje se nalaze u skupini osoba ili prema određenim kategorijama osoba odredivih prema dobi, spolu ili tjelesnim nedostacima, u prostorijama, prostoru i transportnim sredstvima s eksteritorijalnim statusom, u prostorijama s opasnim i eksplozivnim tvarima, osim kad je riječ o nužnoj obrani.

Neki od navedenih zakona sadržavaju odredbe o uporabi vatrenog oružja prema osobi radi zaustavljanja vozila u neposrednoj blizini državne granice koje se nije zaustavilo nakon ponovljenih znakova policijskog službenika,⁵⁶ kad zaustavljaju vozilo, a vozač očito ne namjerava poštovati zapovijed policajca da zaustavi vozilo,⁵⁷ radi otklanjanja nasilnog, izravnog i nezakonitog napada štice osobe, dokumentacije koja sadržava informacije klasificirane kao državna tajna, novca ili drugih vrijednih objekata,⁵⁸ za odbijanje oružanog

---

⁵³ Smrtonosna sila je sila za koju se opravdano može očekivati da dovede do smrti li teže tjelesne ozljede. Članak 43. stavak 5.: Pucanje iz vatrenog oružja na ili u pravcu lica ili prema vozilu u pokretu predstavlja uporabu smrtonosne sile. Članak 43. stavak 5. Zakona o unutrašnjim poslovima Tuzlansko-podrinjskog kantona, Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona, 6/97.

⁵⁴ Članak 44. stavak 1. točke 3. i 4. Zakona o unutrašnjim poslovima Tuzlansko-podrinjskog kantona.

⁵⁵ Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873. - Poljska, Art. 17. stavak 1. točka 9.

⁵⁶ 283/1991 Coll, ACT, Regulation the Police of the Act Czech Republic, sekcija 39. stavak 1. točka g).

⁵⁷ THE LAW OF THE REPUBLIC ARMENIA ON POLICE, adopted 2004., članak 31. stavak 1. točka 8.

⁵⁸ Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873. - Poljska, članak 1. točka 8.

napada usmjerenih na javne ustanove od životnog interesa za funkcioniranje države ili javnu opskrbu.⁵⁹

Zakoni o policiji, kako je već navedeno, sadržavaju odredbe o postupanju policijskih službenika prije uporabe sredstava prisile, tijekom uporabe sredstava prisile i o postupanju policijskih službenika nakon uporabe sredstava prisile. Odredbama nekih od analiziranih zakona obveza je policijskog službenika koji je uporabio sredstva prisile da pruži prvu pomoć i žurno organizira medicinsku pomoć. Navodi se i obveza prijave uporabe sredstava prisile i obveza da se u određenim slučajevima o postupanju nakon prijave o uporabi sredstava prisile bez odgode obavijesti državni odvjetnik.⁶⁰ Policijski službenik koji je uporabio sredstva prisile u skladu sa zakonom neće biti držan odgovornim.⁶¹

Neki zakoni osim odredbi o isključenju odgovornosti policijskog službenika koji je uporabio sredstva prisile u granicama ovlasti sadržavaju i odredbe o osiguranju besplatne pravne pomoći policijskom službeniku koji je uporabio sredstva prisile u granicama ovlasti kao i osobi koja mu je ovlašteno pomagala u obavljanju policijskih poslova protiv koji se vodi kazneni postupak,⁶² a ta se zaštita proširuje i na prekršajni i na parnični postupak i nakon prestanka radnog odnosa, pod uvjetom da je uporaba sredstava prisile bila zakonita.⁶³ U suprotnom slučaju otvaraju se pitanja kaznene, stegovne i odštetne odgovornosti policijskog službenika.⁶⁴

Zakonita uporaba sredstava prisile postaje temelj za uvođenje novog samostalnog razloga isključenja protupravnosti, kao što su odredbe članka 32. Kaznenog zakona RH.

4.2. Zakoni o policiji demokratskih zemalja

Načelni pristup propisivanju ovlasti o uporabi prisile uobičajen je u zakonima o policiji zapadnoeuropskih demokratskih država. Zakoni o policiji sadržavaju samo jednu odredbu ili najviše nekoliko odredbi kojima je propisana uporaba sredstava prisile, bez navođenja svakog sredstva prisile, uvjeta

---

⁵⁹ Act XXXIV of 1994. on the Police, sekcija 54. stavak 1. točka f.

⁶⁰ Law on the Police Activities, 17. october 2000. No. VIII-2048. As amendmend by 12 december 2000. No. IX-74, članak 23. stavak 8. Tužitelj će biti odmah obaviješten o policijskoj uporabi prisile koja je uzrokovala smrt ili ozljedu osobe. (Litva)

⁶¹ Ibid., članak 23. stavak 7.

⁶² Zakon o policiji, NN 129/2000., članak 68.

⁶³ Članak 47. Zakona o unutrašnjim poslovima Tuzlansko-podrinjskog kantona.

⁶⁴ Za pitanja kaznene odgovornosti vidi Šuperina, M., Kaznenopravni položaj policijskih službenika tijela unutarnjih poslova u hrvatskom materijalnom kaznenom pravu, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", Zagreb, 2001.

za njihovu primjenu i ograničenja uporabe sredstava prisile. Navode se samo opća načela obavljanja policijskih poslova.

U austrijskom Zakonu o policiji odredbe o uporabi sredstava prisile navode se u dva članka. Službenik službe javne sigurnosti ovlašten je okončati opasan napad izdavanjem izravne zapovijedi i prisilnim mjerama.⁶⁵ Prema odredbama, službenik službe javne sigurnosti ovlašten je primijeniti izravne prisilne mjere koje su propisane federalnim zakonom ili uredbom donesenom na temelju federalnog zakona. Službenik službe javne sigurnosti prije uporabe upozorit će osobu da će primijeniti izravne prisilne mjere. Zahtjev za izricanjem upozorenja nije obvezan u slučaju samoobrane ili prekidanja opasnog napada izdavanjem izravne zapovijedi i prisilne mjere ako postoje izgledi da će to bi nužno za obranu napadnutog zakonskog interesa. Uporaba vatrenog oružja kao izravne prisilne mjere prema osobi dopuštena je primjenom Zakona o uporabi vatrenog oružja iz 1969. Službenik službe javne sigurnosti ovlašten je uporabiti fizičko nasilje prema stvarima ako je to potrebno radi primjene njegove ovlasti, pri čemu će poduzeti potrebne mjere tako da osobe ne budu izložene opasnosti.⁶⁶

Norveški Zakon o policiji u odredbama o uporabi sredstva prisile obvezuje policijske službenike da izvršavaju policijske zadaće kroz informiranje, savjete, zapovijedi ili upozorenja i poduzimanjem regulatornih ili preventivnih mjera. Policijski službenici ovlaštenu su uporabiti jača sredstva prisile ako se pretpostavlja da su slabija sredstva nedovoljna ili neodgovarajuća ili ako su neka sredstva bila neuspješna. Upotrijebljena sredstva moraju biti nužna i razmjerna težini situacije, u skladu sa svrhom poduzete radnje i općim okolnostima. Policijska će radnja poduzimati poslovno i pravedno kako nitko tko je objekt policijske intervencije ne bi bio izložen više nego što je potrebno radi obavljanja policijske radnje. Policijska može uporabiti silu koja je nužna i primjerena obavljanju policijskih dužnosti.⁶⁷

Finski Zakon o policiji propisuje da policijski službenici pri obavljanju službene dužnosti imaju pravo uporabiti potrebnu silu koja je opravdana za svladavanje otpora, udaljavanja osobe, sprječavanje bijega osobe kojoj je ograničena sloboda kretanja, uklanjanje prepreka ili odvratanje neposredne prijetnje, opasnog djelovanja ili događanja. Kod prosuđivanja opravdanosti uporabe prisilnih sredstava u obzir treba uzeti značenje i hitnost policijskog djelovanja, opasnost koja je nastala protivljenjem osobe kao i drugih

---

⁶⁵ Federal Act on the Organization of Security Administration and the Exercise of Security Police Services (Security Police Act – Sicherheitspolizeigesetz), Federal Law Gazette (FLG) No. 566/1991 as Amended by FLG I No. 158/2005. Chapter 33, Termination of Dangerous Attacks.

⁶⁶ Ibid., Chapter 50, Direct Coercive Measures.

⁶⁷ Lov om politiet, Act no. 53. av 4 August 1995 relating to the Police, Chapter II, Obavljanje policijske dužnosti, Section 6, General rules on performance of police duties.

čimbenika koji utječu na cjelokupnu procjenu situacije. Odredbom o uporabi sredstava prisile propisuje se mogućnost da na zahtjev policijskog službenika građani pružaju pomoć policijskom službeniku. Osoba koja ovlašteno pomaže policijskom službeniku pod vodstvom policijskog službenika može uporabiti svako potrebno sredstvo prisile koje odobri policijski službenik u okviru svojih ovlasti. Odredbe o nužnoj obrani i krajnjoj nuždi navedene su u Kaznenom zakonu.⁶⁸

Švedski Zakon o policiji policijskom službeniku radi obavljanja službenog posla dopušta uporabu sile ako su druga sredstva nedostatna i ako je to s obzirom na okolnosti opravdano. Sila može biti uporabljena radi prijetnje, radi sprječavanja bijega osoba kojima je u skladu sa zakonom oduzeta sloboda, radi sprječavanja kaznenog djela ili ugrožavanja života i zdravlja ljudi i vrijedne imovine ili kad postoji rizik za okoliš, radi osiguranja obavljanja radnji prema Zakonu o kaznenom postupku, radi zaustavljanja vozila ili drugog prometnog sredstva za transport, radi osiguranja prostora ili prostorija, radi provođenja mjera prijeko potrebnih za održavanje javnog reda koje nije moguće provesti bez uporabe sile. Sila može biti uporabljena prema osobama ako policijski službenik ili osoba koja mu ovlašteno pomaže savladava otpor pri osiguranju obavljanja radnji prema Zakonu o kaznenom postupku i radi osiguranja prostora ili prostorija. Pri uporabi sile policijski službenici dužni su se rukovoditi odredbama poglavlja 24. Kaznenog zakona koji uređuje uporabu sile primarno u pogledu nužne obrane, prema osobi koja postupa protuzakonito i pri postupanju iz nužde.⁶⁹ Odredbe koje se odnose na samoobranu i djelovanje u nuždi u poglavlju 24. Kaznenog zakona primjenjuju se na sve građane i prema tome i na policijske službenike. Pravo na uporabu sile u samoobrani nešto je veće nego pravo na uporabu sile prema Zakonu o policiji, koji propisuje da policijski službenici mogu uporabiti silu u mjeri u kojoj je opravdana. Prema tome, ako policijski službenik uporabi veću silu nego što je opravdano prema Zakonu o policiji, ona može još uvijek biti zakonita prema odredbama koje se odnose na samoobranu, pod uvjetom da nije "očito neopravdana". Ipak, prije većih zahtjeva postavljenih policijskim službenicima nego drugim ljudima, različita "razina odstupanja" tih dviju odredbi ne bi trebala biti pretjerano naglašena.⁷⁰

---

⁶⁸ Police Act (493/1995; amendments up to 315/2001 included), Section 27, Use of forcible means.

⁶⁹ The Police Act with comentary, The Swedish national Police Board, 1999. Section 10, Use of force.

⁷⁰ Police Act (493/1995; amendments up to 315/2001 included), str. 44.

4.3. Postulat zakonskog reguliranja uporabe sredstava sile: prednosti i nedostaci

Uporaba sredstava prisile standardno podliježe ustavnom zahtjevu da sredstvo prisile bude propisano zakonom, da budu propisani uvjeti za uporabu svakog sredstava prisile te načini i modaliteti njegove uporabe. No, takav pristup onemogućuje dinamično uvođenje novih, lakših sredstava prisile u policijsku uporabu koja, s tehničke strane, nedvojbeno pružaju veću sigurnost policijskom službeniku te osiguravaju minimalne posljedice osobi prema kojoj su sredstva prisile uporabljena.

Uporaba sredstava prisile dopuštena je prema načelu zakonitosti. Policijski službenici mogu uporabiti sredstvo prisile koje je propisano zakonom i za koje su u zakonu navedeni uvjeti za uporabu.⁷¹ Uvođenje novog sredstava prisile, koje nije uvijek u funkciji jačanja represivne funkcije policije, već može predstavljati blaže sredstvo prisile uporaba kojeg je potencijalno manja opasnost za život i zdravlje osobe protiv koje se primjenjuje i uporaba kojeg je manji rizik od povrede za policijske službenike, zahtijeva izmjene zakona odnosno propisa zakonskog ranga. Ako je u odredbama zakona i odredba prema kojoj policijski službenici mogu uporabiti i druga sredstva prisile, gubi se smisao propisivanja sredstava prisile propisom zakonskog ranga i time se otvara mogućnost uvođenja novog sredstava prisile propisima nižeg ranga.⁷² Nabranjanje mogućih sredstava prisile i uvjeta za njihovu uporabu dovodi do glomaznih i nepovezanih propisa, koji bez obzira na opseg ne rješavaju praznine u određenim područjima. Praznine u propisima o policijskoj uporabi sile rješavaju se općim propisima. Zahtjev za poštovanjem načela zakonitosti policijskom službeniku ne dopušta, kad su ispunjeni uvjeti za uporabu sredstava prisile, uporabu sredstava kojim bi se inače bilo dopušteno koristiti radi obrane vlastitog tjelesnog integriteta ili tjelesnog integriteta druge osobe. Ako su, primjerice, ispunjeni svi uvjeti za uporabu palice, koja iz određenog razloga u određenom trenutku nije dostupna policijskom službeniku, može li uporabiti drugo priručno sredstvo slične kvalitete? Prema odredbama nužne obrane, policijski službenik bio bi ovlašten uporabiti bilo koje sredstvo. Bio bi vezan jedino pravilima nužne obrane. Nema razloga da policijski službenik ima manja prava djelovanja u nužnoj obrani od bilo koje druge osobe. Prosudba opravdanosti uporabe takvog sredstava ne bi bila moguća prema odredbama o uporabi sredstava prisile navedenih u zakonu o policiji, već prema odredbama općeg propisa o nužnoj obrani. Neke su države prepoznale taj problem i riješile ga tako da je prema odredbama zakona policijskom službeniku u

---

⁷¹ Usp. Pavišić, B.- Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, drugo, promijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 1999., str. 133.

⁷² Zakon o policiji, Uradni list RS 70/2005.

nuždi dopušteno koristiti se sredstvima prisile na način koji nije uobičajen za uporabu tog sredstva prisile niti je uporaba sredstva prisile na taj način predviđena.⁷³ Dopušta se i uporaba bilo koje dodatne mjere za odbijanje napada ili uklanjanje izvora prijetnje.⁷⁴

Mađarski Zakon o policiji u odredbama sekcije 52. stavka 1. izričito navodi: "Policijski službenici mogu uporabiti vatreno oružje u skladu s ovim zakonom osim u slučajevima nužne obrane i krajnje nužde", čime se ovlast na uporabu vatrenog oružja izravno, osim slučajeva nužne obrane i krajnje nužde, proširuju i odredbama Zakona o policiji. Proširenje zakonskih uvjeta za uporabu vatrenog oružja kao jednog od sredstava prisile prema osobama, koji se ne mogu podvesti pod institute općih propisa nužne obrane i krajnje nužde niti se mogu podvesti pod standard apsolutno potrebne sile, nije prihvatljiva za suvremeno demokratsko društvo.⁷⁵ Uporaba vatrenog oružja prema osobama koje su zatečene u izvršenju kaznenih djela, koje su u bijegu s mjesta izvršenja kaznenih djela, bez obzira na to jesu li ta djela određena samo pojmom kaznenih djela ili su dani okviri zapriječenih kazni za ta kaznena djela, a da pritom nisu ugroženi životi i zdravlje ljudi, predstavlja proširenje uporabe vatrenog oružja odnosno sile koje može dovesti do ozbiljnih ozljeda i smrti osobe koje ne može biti pokriveno odredbama općeg propisa o krajnjoj nuždi i nužnoj obrani. Zakonodavac osim interesa zaštite života i zdravlja ljudi u isti rang stavlja određena dobra, motiviran ideološkim razlozima ili imperativom borbe protiv kriminala, i time omogućuje policiji neograničenu i arbitrarnu uporabu vatrenog oružja. Takve odredbe u zakonima o policiji, ili u zakonima uopće, stvaraju temelje za posebne razloge isključenja protupravnosti uvedene u suvremeno kazneno pravo u razdoblju totalitarnih režima. Zakonita uporaba sredstava prisile tako postaje temelj za uvođenje novog samostalnog razloga isključenja protupravnosti, kao što su odredbe članka 32. Kaznenog zakona RH. Svrha postojanja tog propisa iscrpljuje se na isključenju protupravnosti za uporabu sredstava prisile koja su propisana zakonom i za koje se zakonom uređuje postupak njihove primjene.⁷⁶

---

⁷³ Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 regarding the Police Force – Slovačka, članak 59. Uporaba vatrenog oružja za udaranje: Policajac je ovlašten udariti osobu vatrenim oružjem u neophodnoj nužnoj obrani kao i u pravilu kad se bori protiv napadača koji se ne može savladati drugim sredstvima.

⁷⁴ Law on the Police Activities, 17. october 2000. No. VIII-2048. As amendmend by 12 december 2000. No. IX-74, članak 23. stavak 6. Ako policajac ne nosi posebnu opremu ili vatreno oružje, može se koristiti bilo kojom dodatnom mjerom za odbijanje napada ili eliminaciju prijetnje.

⁷⁵ Europski kodeks policijske etike, Preporuka (2001) 10, usvojena na 765. sastanku zamjenika ministara 19. rujna 2001., točka 35.

⁷⁶ Usp. Pavišić, B.- Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, drugo, promijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 1999., str.142.

Propisi kojima se rješava pitanje odgovornosti i utvrđivanja zakonitosti uporabe sredstava prisile u nekim tranzicijskim državama, uključujući i RH, manjkavi su, nedostatni i nepotpuni pa je moguće arbitrarno utvrđivanje zakonitosti uporabe prisile.

Suprotno od zakona tranzicijskih zemalja, zakoni o policiji demokratskih zemalja propisuju uporabu prisile u obavljanju policijskih poslova, razloge uporabe prisile, načela i ograničenja uporabe prisile. Zakonitosti se ocjenjuje prema odredbama o nužnoj obrani ili krajnoj nuždi. Policijski službenici u jednakoj su poziciji kao i građani. Zakoni o policiji Norveške i Švedske to izričito i navode. Švedski Zakon o policiji zakonitu uporabu prisile propisuje i uže od odredbi o nužnoj obrani. Polazi od činjenice da su policijski službenici posebno uvježbani i raspolažu posebnim vještinama te mogu uporabiti silu u mjeri koja je opravdana pa ako policijski službenik uporabi veću silu nego što je opravdano prema Zakonu o policiji, ona može još uvijek biti zakonita prema odredbama koje se odnose na samoobranu, pod uvjetom da nije "očito neopravdana".

Zakoni o policiji ne navode sredstva prisile, policijsku opremu ni uvjete i modalitete za njihovu primjenu. Modaliteti uporabe prisile kao i oružje i oprema koju tom prilikom mogu uporabiti policijski službenici propisani su drugim zakonima i propisima.

5. ZAKLJUČAK

Potreba policijske uporabe prisile nije upitna. Ona je nužna za funkcioniranje pravne države u demokratskom društvu. Nacionalni propisi uporabu sredstva prisile propisuju u rasponu od gotovo neograničene ovlasti na uporabu sredstava prisile, uključujući i vatreno oružje, do krajnje restriktivnih propisa kojima se uporaba sredstva prisile ograničava na krajnju nuždu i nužnu obranu, pa čak i uže od toga. Standardi o uporabi sredstava prisile koje su postavili Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe određuju minimum ograničenja uporabe sredstva prisile u suvremenom demokratskom društvu prihvatljiv za sve demokratske države.

Iz analize nekih zakona o policiji zemalja članica Vijeća Europe, uzimajući u obzir postojanje različitih policijskih struktura i sredstava za organizaciju policije, može se zaključiti da su zakoni o policiji dijela tranzicijskih država zadržali tradicionalnu formu, ali su u odredbe u uporabi sile, prvenstveno vatrenog oružja, na odgovarajući način implementirane odredbe Europske konvencije o ljudskim pravima s pratećim instrumentima, zatim Temeljnih standarda uporabe vatrenog oružja UN i presedani Europskog suda za ljudska prava i Vrhovnog suda SAD-a.

Odredbe o uporabi sile u hrvatskom Zakonu o policiji ne mogu se svrstati u tu skupinu zakona. Odredbe o uporabi sredstava prisile i vatrenog oružja nisu

mijenjane pa je stoga nužno temeljito preurediti uporabu sredstava prisile, posebno uporabu vatrenog oružja.

Pri uređenju uporabe prisile i vatrenog oružja potrebno je poštovati odredbe Konvencije i Temeljnih standarda uporabe vatrenog oružja UN i presedane Europskog suda za ljudska prava i Vrhovnog suda SAD-a odnosno standard uporabe sile koja nije ništa više nego apsolutno nužna.

Propisi o obavljanju policijskih poslova, uključujući i propise o uporabi prisile zakonskog ranga, moraju biti formulirani s dovoljno preciznosti, moraju biti "dovoljno jasni". Taj zahtjev ne isključuje detaljne propise o radu policije, kao što su pravilnici i uredbe utemeljeni na zakonu i usklađeni sa zakonom. Svi propisi, bez obzira na rang, moraju biti dostupni građanima kako bi oni mogli biti upoznati s posljedicama primjene tih propisa. Propisi moraju držati korak s promjenjivim okolnostima, mora postojati dobra ravnoteža između detalja i fleksibilnosti policijskih propisa o obavljanju policijskih poslova.

Temeljno je načelo vladavine prava da se zakon primjenjuje na sve građane, uključujući i one koji provode zakon. Važno je osigurati da se na djelatnike policije primjenjuju isti zakoni kao i na druge građane, a iznimke mogu biti opravdane samo razlozima odgovarajućeg obavljanja policijskog posla u demokratskom društvu. U tom pogledu, potrebno je preispitati zakonitu uporabu sredstva prisile kao posebnog razloga isključenja protupravnosti.

LITERATURA

1. Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku s prilogima, treće izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Biblioteka Zavoda za kaznene znanosti, Mošćenica, Rijeka, 2002.
2. Horvatić, Ž., Kazneno pravo i druge kaznene znanosti, odabrani radovi, U ime ljudskih prava, Zagreb, 2004.
3. Šuperina, M., Kaznenopravni položaj policijskih službenika tijela unutarnjih poslova u hrvatskom materijalnom kaznenom pravu, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", Zagreb, 2001.
4. Basic Principles on the use of Force and Firearms by Law Enforcement officials, 8. kongres UN, Havana, 1990.
5. Deklaracija o policiji – Rezolucija 690/1979 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe
6. Preporuka Vijeća Europe (2001)10 od 19. rujna 2001., usvojena na 765. sjednici zamjenika ministara
7. 10 Basic Human Right Standards for Law Enforcement Officials UN, studeni 1998, AI idex POL 30/04/98
8. Case Tzekov v. Bulgaria, Application no. 45500/99
9. Case of Nachova and others v. Bulgaria, Application no. 43577/98 and 43579/98
10. Case of Bubbins v. The United Kingdom, Applications no. 50196/99
11. Tennessee v. Garner, 471 U.S. 27. ožujka 1985.
12. Law Nr. 8553, date 25.11.1999. ON THE STATE POLICE OF ALBANIA
13. Law on the Police Activities, 17. october 2000. No. VIII-2048. As amendmend by 12 december 2000. No. IX-74 (Litva)

14. Act XXXIV of 1994. on the Police (Mađarska)
15. Police Act of 6th April 1990, Official Journal 1990, No. 192, title 1873 - Poljska
16. THE LAW OF THE REPUBLIC ARMENIA ON POLICE, adopted 2004, source CO-POL LAWS (2004) 01, Strasbourg 22. July 2004. Co-operation programme to strengthen the rule of law
17. Police Act (21.04.93 entered into force 06.05.93 - RT I 1993, 20, 355), Passed 20 September 1990, (RT¹ 1990, 10, 113), entered into force 1 March 1991, amended by the following Acts RT = Riigi Teataja = State Gazette, Riigikogu = the parliament of Estonia
18. 283/1991 Coll, ACT, Regulation the Police of the Act Czech Republic
19. Ministry of Interior Act, in force since 01.05.2006. Promulg. Official Gazette, No. 17 of 24. february 2006, amend. Official Gazette, No. 30 of 11 april 2006. god. Art 74. (Bugarska)
20. Zakon o policiji, NN 129/2000.
21. Zakon o policiji, Uradni list RS 70/2005.
22. Zakon o policiji, Službeni glasnik Republike Srbije 101/2005.
23. Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlansko-podrinjskog kantona, Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona 6/97.
24. Federal Act on the Organization of Security Administration an the Exercise of Security Police Services (Security Police Act – Sicherheitspolizeigesetz), Federal Law Gazete (FLG) No. 566/1991 as Amendemend by FLG I No. 158/2005. Chapter 33, Termination of Dangerous Attacks (Austrija)
25. Lov om politiet, Act no. 53. av 4 August 1995 relating to the Police (Norveška)
26. The Police Act with comentary, The Swedish national Police Board, 1999.
27. Police Act (493/1995; amendments up to 315/2001 included)
28. Act No. 171/1993 Col. of 6 July 1993 redarding the Police Force – Slovačka
29. NN Međunarodni ugovori 12/93.
30. NN Međunarodni ugovori 06/99.
31. NN Međunarodni ugovori 08/99.

Summary

INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS AND NATIONAL LAW REGULATING THE USE OF MEANS OF COERCION BY THE POLICE

National rules regulating the use of means of coercion range from granting nearly unlimited authorisation for the use of means of coercion, including firearms, to extremely restrictive regulations that limit the use of means of coercion to necessity and self-defence, or regulations that are even more restrictive. The standards on the use of means of coercion set by the United Nations and the Council of Europe establish minimum restrictions in the use of means of coercion in modern democratic societies, which are acceptable to all democratic states. From the conducted analysis of several law enforcement acts of member states of the Council of Europe, taking into account the existence of different law-enforcement structures and means of organising law enforcement, the conclusion may be reached that some transition countries have kept the same format of their law enforcement acts, but have suitably included into their provisions the provisions of the European Convention on Human Rights and accompanying instruments regulating the use of force, primarily firearms.

The provisions on the use of force set out in the Croatian Police Act cannot be categorised in this set of laws. The use of firearms against persons caught in the act of committing criminal

offences and who flee from the scene of crime (regardless of whether this is defined solely by the term criminal offence or whether the framework sanctions for these criminal offences are prescribed) without presenting a threat to the life and health of persons, broadens the use of firearms or force. This eventuality might lead to serious injury or death, and cannot be covered by the provisions of the general rule on necessity and self-defence. The provisions on the use of means of coercion and firearms have not been amended, which indicates the need to systematically and thoroughly regulate the use of means of coercion, especially the use of firearms. The regulations on conducting law enforcement activities, including rules on the use of legal coercion, must be suitably worded and “sufficiently clear”. This requirement does not exclude detailed regulations on the work of the police, such as rulebooks and ordinances based on the law and harmonised with the law. All regulations, regardless of their level, must be in the public domain, so that the public is informed about the consequences of the application of the regulations. The regulations must keep pace with changes in circumstances, and a good balance should be struck between detailed and flexible police rules regulating the performance of law-enforcement activities.